

Bohoslužebná agenda

podle § 248 Řádu správy CB

1 část – Bohoslužebný řád

Předmluva

Církev bratrská měla doposud malý bohoslužebný řád uvnitř svého Řádu. Ten obsahoval několik stručných instrukcí ke shromážděním a formuláře k některým bohoslužebným příležitostem. Postupně se ukazovala potřeba hlubšího a širšího zpracování Bohoslužebné agendy pro život církve v měnícím se světě. Na několika konferencích zazněly výzvy, aby byl nově zpracován. Studijní odbor byl pověřen tímto úkolem Radou Církve bratrské. Církev bratrská navazuje na tradici svobodných reformovaných církví a je ve svém vývoji ovlivněna dědictvím bratrské reformace, probuzeneckých hnutí a soudobým evangelikálním hnutím. V posledních letech vzrostl počet sborů a v nich se zapojilo do služby mnoho nových pracovníků. Jestliže bereme vážně vliv bohoslužby na naši víru a vliv naší víry na společenství a jeho bohoslužebné projevy, pak je třeba se liturgikou odpovědně zabývat. Žijeme v době, kdy se rozšířilo spektrum různých spiritualit – prožívání a projevů osobní zbožnosti. To má vliv i na náplň a způsob bohoslužebných shromáždění. K některým bohoslužebným příležitostem proto tato Bohoslužebná agenda uvádí více variant formulářů, aby bylo možné vedení shromáždění přizpůsobit místním potřebám. Církev bratrská měla od svých počátků velmi volnou liturgii. To jí i dnes dává potřebnou flexibilitu a variabilitu v bohoslužbě. Je zde ale jedno velké nebezpečí. Svoboda v bohoslužbě se snadno může měnit ve svévoli a snaha vyjít vstříc soudobému posluchači nás může otevřít duchu doby a postupně tlačit mimo biblické základy a tradici otců. Nemůžeme se vyhnout liturgické diskusi v ekumenickém rozměru Evropy a světového křesťanství. Ani v naší zemi nejsme sami. Církev bratrská byla vždy otevřena ekumenickému rozhovoru nad Bibli i v oblasti bohoslužebné praxe. Z těchto důvodů předkládáme Církvi bratrské tuto Bohoslužebnou agendu s přáním, aby byla tvořivě používána a přinášela inspiraci i pomoc pro život sborů a skrze ně pro naplnění svěřeného misijního poslání. Nezapomínejme, že bohoslužba církve má svůj důležitý misijní rozměr.

1) BOHOSLUŽEBNÁ AGENDA A LITURGIE?

Bohoslužebná agenda je určena pro přípravu a vedení shromáždění místního sboru, shromáždění mezisborových i ekumenických. Pomoc a povzbuzení víry v ní mohou nalézt také ti, kteří vedou domácí skupiny i ti, kteří připravují domácí pobožnosti se svými rodinami a přáteli. Všichni věřící jsou povoláni oslavovat Pána Boha ve svých modlitbách a písních, vyznávat hříchy, děkovat Bohu a přimlouvat se za své duchovní sourozence, za sbor, za církev, za národ, svou zemi i svět. Bohoslužebná agenda obsahuje formuláře pro jednotlivá shromáždění u Božího slova, pro slavení Kristových svátostí i pro různé svátky církevního roku. Chce být pomocí všem, kteří bohoslužebná shromáždění vedou, připravují a kteří o nich na základě Písma i církevní tradice přemýšlejí. Přináší podněty a návrhy pro prohloubení bohoslužebného života církve.

Slovo **liturgie** je odvozeno z řeckého slova *leitourgia* – služba. Je to slovo Nového zákona užívané pro službu Pánu Bohu i lidem. Při společné bohoslužbě Pán Bůh slouží nám lidem, ale také my jako „svaté kněžstvo“ sloužíme jemu a jeden druhému. Společná bohoslužba – liturgie nemůže být bez určitého pořádku, řádu a pravidel, jak již dobře rozpoznala bratrská reformace a zachytila to ve svých řádech.¹ Jan Amos Komenský odkazuje celé církvi Řád Jednoty jako velké dědictví.² Není divu, protože v liturgických pořádcích se odráží mnoho z našeho porozumění Božímu slovu.

Význam liturgie spočívá v tom, že velmi výrazně formuje naši víru. Platí staré vyjádření: *lex orandi lex*

¹ Např. In: GINDELY, A.: *Dekrety Jednoty bratrské*. I. L. Kober, Praha, 1865 (obsahuje různé Řády Jednoty bratří českých). ŘÍČAN, R.: *Dějiny Jednoty bratrské*. Kalich, Praha 1957, kap. 20. Život v řádu a kázni, s. 311-337. HÁJEK, V.: *Kázeň v Jednotě bratrské*. Čbr. evang. sbor v Brně, Brno, 1934

² KOMENSKÝ, J. A.: *Kšaft umírající matky Jednoty bratrské*. Dětský domov Komenského v Táboře, 1945, s. 33

credendi (zákon modlitby je zákonem víry). Naše pojetí bohoslužby, modlitby a zbožnosti ovlivňuje a formuje naši víru a to, čemu věříme, se zase odráží v liturgii naší bohoslužby. Vědomé úsilí o vyváženou bohoslužbu nestojí v protikladu ke svobodě Ducha, tak jako ani Duch svatý nestojí v protikladu k řádu. Podstatným prvkem liturgie je radost. „...*ať se zaraduje srdce těch, kteří hledají Hospodina*“ (Ž 105,3). Radost má být podstatným rysem našeho shromažďování k bohoslužbě, jak to bylo samozřejmé pro první křesťany: „*Každého dne přebývali svorně v chrámu, po domech lámali chléb a dělili se o jídlo s radostí a upřímným srdcem. Chválili Boha a byli všemu lidu milí*“ (Sk 2,46n). V liturgii se připomínají Boží spasitelné činy, prožívá se Boží pomoc pro přítomnost a až tu prozařuje něco ze slavné budoucnosti. Liturgie je radostí a vyjadřuje, že se těšíme, až jednou uvidíme Boha takového, jaký je, a naše radost bude skutečně naplněna. Z této perspektivy ani smuteční bohoslužba loučení není jen pláčem nad mrtvými, ale koná se s jistotou vzkříšení, jehož je Ježíš Kristus prvotinou. V liturgii církve se protíná horizontála společenství věřících s vertikálou společenství se svatým Bohem.

2) BOHOSLUŽBA V PÍSMU SVATÉM

Pro náplň i pořad křesťanských shromáždění se od počátků církve užívá slovo liturgie. Je to jeden z biblických termínů, které vyjadřují smysl a obsah křesťanských shromáždění. Liturgie znamená službu a uctívání. Pán Bůh ze své milosti slouží nám lidem a Kristova církev slouží svému Pánu.

V Písmu máme mnoho slov o bohoslužbě. Ve Starém zákoně je bohoslužba názorným příkladem toho, jak se Izraelci učili chápat, kdo je svatý Hospodin a kdo je hříšný člověk. Starozákonní chrámová liturgie byla důstojná a měla svá přesná pravidla. Nebylo jedno, kdo do chrámu vstupuje, kdo bohoslužbu vede, kdo slouží, kdo přináší oběti. Záleželo na přesném postupu, na oblečení kněží, na izraelských svátcích apod. Ve Starém zákoně jsou zmíněna důležitá místa setkání s Hospodinem, která určila místa bohoslužby (např. Bétel, Gilgál, Sinaj, Beer-šeba, Mória, Jeruzalém). Hospodin byl uctíván zvláště o Šabat a o izraelských svátcích. Při starozákonní chrámové bohoslužbě bylo důležité dodržování postupů a pravidel zprostředkovaných Božím zjevením a předložených Písmem svatým. Později se vyvinula bohoslužba synagogální, která také měla svá určitá pravidla a zvýrazňovala čtení biblických textů, jejich výklad a modlitby. Středem modliteb a hymnů byl Hospodin ve svých stvořitelských a vykupitelských činech.³ Kniha žalmů je velkým zdrojem a inspirací pro bohoslužbu církve. Dodnes rozšiřuje hranice našeho vnímání Hospodina a povzbuzuje k vyjádření celého spektra lidských emocí v bohoslužbě. Novou píseň, ke které nás vyzývají žalmové introity (úvody), nemusíme chápat ve smyslu časovém, ale především ve smyslu autentického prožívání nových setkání s Hospodinem. I starý žalm může zaznít nově při vyjádření setkání věřících s jejich Pánem.

Nový zákon přichází s některými zásadními změnami ohlášenými Ježíšem: „...*přichází hodina, kdy nebudete ctít Otce ani na této hoře ani v Jeruzalémě ... přichází hodina, ano již je tu, kdy ti, kteří Boha opravdově ctí, budou ho uctívat v Duchu a v pravdě. A Otec si přeje, aby ho lidé takto ctíli.*“ (J 4,21-23) Od Kristovy oběti, slavného vzkříšení a vylití Ducha svatého dochází k podstatným změnám v bohoslužbě. Nejsou již svatá místa a je možné Pána Boha uctívat kdekoli, kdykoli a různými způsoby. Nový zákon se nápadně často vyhýbá popsání formy bohoslužby. Podobu bohoslužby církve známe jen z letmých a neúplných zmínek v knize Skutků sv. apoštolů a v epištolách. Od počátku se ukazuje, že tato bohoslužba na sebe bere rozmanitou podobu podle toho, zda probíhá v Jeruzalémě, Antiochii, Efezu, Korintě či Tesalonice. Na druhou stranu můžeme s určitostí nacházet vliv Izraele, a to především v podobě synagogální bohoslužby. Bohoslužba je vedena pověřenými služebníky – představenými, staršími (presbytery) a biskupy. V Novém zákoně můžeme najít následující prvky bohoslužby: Čtení Písma, výklad, modlitby a písně, objevují se prorocké aktualizace, osobní svědectví, slova moudrosti a povzbuzení, zprávy ze života církve nebo z misie, konají se finanční sbírky a pěstuje se společenství víry, naděje a lásky.

Z novozákonních textů se dozvídáme o sborovém pojetí bohoslužby, kdy se každý účastník něčím podílí. Bohoslužba má mít řád, lidé nemají mluvit jeden přes druhého a nikdo nemá bránit v bohoslužbě druhým. Vedení společenství – církve je zodpovědné za to, aby bohoslužba byla smysluplná a aby budovala. Na bohoslužbě se podílí celá osobnost člověka, včetně lidských emocí. Nikdy ale nemá být umlčen rozum, protože právě přes naše myšlení k nám přicházejí instrukce a výklady Božího slova.

³ Např. Ex 15, Dt 32, Sd 5, 2Sa 22 aj.

V Novém zákoně nacházíme vznikající a formující se liturgii prvních sborů a také první zápasy o krásnou, smysluplnou a důstojnou bohoslužbu. Důležité je, abychom neoddělovali liturgii církve od života jednotlivých účastníků bohoslužby. Ten, kdo uctívá Hospodina při bohoslužbě, snaží se žít svůj všední život jako její pokračování v profánním prostoru. „Vybízím vás, bratři, pro Boží milosrdenství, abyste sami sebe přinášeli jako živou, svatou, Bohu milou obět; to ať je vaše pravá bohoslužba“ (Ř 12,1).

Bohoslužebná liturgie zachycuje jednotlivé části a řád křesťanského shromáždění. Každá bohoslužba církve, ať již je volná a neformální, či pevněji sevřená a formálnější, je výrazem našeho pochopení Božího slova. Zpravidla věnujeme pozornost zvěstovanému Slovu a společným písním. To je jistě důležité, ale ani ostatní části bohoslužby nesmíme zanedbávat. Do bohoslužby patří také modlitby, osobní svědectví, aktuální výzvy, povzbuzení, napomenutí, finanční sbírka i zprávy z křesťanské misie. Celá bohoslužba má být oslavou Božího majestátu a budováním Kristova těla. To znamená, že všechny její části jsou jednotlivými kaménky do mozaiky celkové liturgie. Z tohoto pohledu je liturgie uměleckým dílem a svědectvím o našem vztahu k Bohu, k církvi i k hostům, kteří se bohoslužby účastní.

3) CÍRKEVNÍ ROK

Církev se vždy snažila, aby uctívání a zvěstování při bohoslužbách reflektovalo celý obsah biblické zvěsti. Jestliže se nám Bůh dal poznat jako Otec, Syn a Duch svatý, pak nepochybně biblicky založená liturgie má odrážet trinitární rozměr ve vztahu k Bohu. Mnoho biblických událostí je zachyceno na pozadí izraelských svátků (pesach, letnice). Rok ve Starém zákoně je obepnut celou soustavou svátků, které vyučovaly Boží lid a zároveň byly příležitostmi ke slavení Hospodina a projevům vděčnosti za dějiny spásy. Není proto překvapivé, že v církvi, která se zrodila ve výhni Letnic, byl postupně vytvořen křesťanský církevní rok, zachycující hlavní události dějin spásy z christocentrického pohledu.

Církev může uctívát a slavit kdykoli. „Zmrtvýchvstalý Kristus činí lidský život nepřetržitým svátkem“ (Athanasius). My dnes žijeme v době, kdy lidé neumí truchlit ani slavit. Příliš velký důraz je položen na výkon. „Každé naše jednání má v sobě něco napjatého, hektického a musí stále prokazovat svou užitečnost.“⁴ Svátek a slavení se jeví jako něco neužitečného, podobně jako láska. Jakoby slavení a svátek rušily naše předem naplánované sborové programy a odváděly pozornost od požadované proměny společnosti. Je zřejmé, že prvotní církev byla přesvědčena, že už nemusí podávat žádné výkony, protože to rozhodující už udělal Pán Bůh v Ježíši Kristu. Prvotní církev neočekávala spásu a smíření od vlastních výkonů, ale od Krista. Scházela se ve společné liturgii k děkování, chválení, zpívání, zvěstování a k vyznávání svých vin. Slavení znamená zastavení se, obrácení se k druhému člověku, spojení s minulými generacemi věřících a otevírání naděje pro společnou budoucnost Božího království. Bohoslužebné shromáždění se vždy chápalo jako sváteční shromáždění a jeho liturgické dění jako oslava Božího díla záchran. Ve slavení má své důležité místo i připomínka utrpení a ke slavení mají být přizváni i trpící. Je zřejmé, že slavení nesnese tlak a popohánění či uměle vytvářené nálady. Slavení má vycházet ze srdce vděčného za Boží dílo, tak jako to vidíme v příběhu o hříšnici, která pomazala Ježíšovy nohy vzácným olejem (L 7,36-50).

Církevní rok je určitou pomocí, abychom ve své svobodě nezapomněli na základní události spásy a nepřestali vnímat a zvěstovat celou Boží vůli (Sk 20,20). Církevní rok tvoří padesát dva neděle, které ho obepínají připomínkou Kristova vzkříšení. K nim patří trojina velkých svátků, které tvoří páteř celého církevního roku.

První slavnostní okruh roku je **vánoční**. Přípravu tvoří **čtyři adventní neděle** předcházející před 25. prosincem. Jsou to neděle adventní, kterými církevní rok začíná a obrací naši pozornost do budoucnosti a k přípravě na Kristův druhý příchod. Čekáme příchod Mesiáše, který znovu přijde, ale tentokrát v moci a ve své slávě. Na to je třeba se připravovat v pokání a v korekci svého života. **Advent** pak vrcholí 25. prosince svátkem Kristova narození, kam církev položila datum narození Mesiáše. Skutečné datum Ježíšova narození neznáme, ale církev položila tento svátek na období slunovratu, patrně proto, aby pomohla lidem slavit místo návratu delších dnů se slunečním svitem, příchod skutečného Ježíšova světla. **Vánoční svátky** jsou také nazývány **svátky inkarnace – Božího vtělení**. Jsou to velké svátky, které nám přinášejí biblickou zvěst o tom, že Bůh se stal člověkem. Noc z 24. na 25. prosince připomíná Ježíšovo narození v Betlémě a následuje Hod Boží vánoční. Druhý vánoční svátek bývá spojován se Štěpánem,

⁴ RICHTER, K.: *Liturgie a život*. Vyšehrad, Praha 1996, s. 48

prvním mučedníkem církve. Je to připomínka, že o Vánocích nejde jen o teologii slávy, ale také o teologii kříže. Již samotné Ježíšovy jesle stojí pod stínem kříže. Východní část církve připomínala narození Kristovo 6. ledna. Tento svátek později dostal jméno *Epifanie* – **Zjevení Páně**. Připomínáme si, že narozený Mesiáš byl zjeven nejen své rodině a izraelským pastýřům. Přišli se mu poklonit také zástupci ostatních národů reprezentovaných mudrci z východu.

Druhý slavnostní okruh tvoří **Velikonoce**. Tyto svátky zjevně slavila církev od samotného počátku své existence, protože byly zasazeny do židovských svátků *pesach*, které připomínaly vyvedení Izraele z Egypta. Velikonoce jsou svátky pohyblivými a jejich datum určuje vždy neděle po prvním jarním úplňku. Podle data Velikonoc se řídí také doba příprav, která obsahuje čtyřicetidenní postní období. Toto období bývá nazýváno také jako pašijní, protože se věřící připravují na Velikonoce připomínáním pašijních příběhů o Ježíšově utrpení. Čtyřicetidenní doba přípravy obsahuje šest postních nedělí. Poslední postní neděle je Květná (palmová) neděle s připomínkou Ježíšova vjezdu do Jeruzaléma. Půst bývá spojován dále s tzv. Popeleční středou, kdy duchovní ve středověku sypali věřícím popel na hlavu a připomínali: „Prach jsi a v prach se obrátíš.“⁵ **Zelený čtvrtek** připomíná ustanovení svatě večeře Páně (eucharistie), **Velký pátek** Ježíšovo ukřižování a **Velikonoční neděle** je pak svátkem slavného vzkříšení. Čtyřicet dní po neděli vzkříšení je svátek **Nanebevstoupení Páně**, který vychází vždy na čtvrtek. Proto bývá častěji opomíjen. Jeho význam je ale velký a je vhodné tento svátek připomenout v týdnu, nebo předcházející či následnou neděli. Nanebevstoupení je vlastně intronizací Krále. Oběť byla přijata a Ježíš – Boží Syn opět odchází do nebeské slávy, aby usedl na pravici Boží.

Okruh **svatodušní** neboli letniční má jen krátkou přípravu. Jeho středem je Boží hod svatodušní, který se slaví v neděli a vychází na padesátý den po velikonoční neděli. Církev připomíná vylití Ducha svatého na apoštoly a duchovní zmocnění ke svěřenému misijnímu poslání. Také tento svátek je židovského původu a slavil se na oslavu první sklizně a později jako slavnost vydání Zákona. Jako jeden ze tří hlavních svátků mají i Letnice jeden sváteční den navíc – svatodušní pondělí. Letnicemi – svátky svatého Ducha – se doplňují svátky tří osob Boží trojedinosti a křesťanská církev si po nich připomíná následující neděle jako neděle sv. Trojice.

Z dalších svátků můžeme ještě zmínit **Památku zesnulých**. Církev tím připomíná, že k ní patří nejen ti, kteří jsou dosud na trati k Božímú království (církve bojující), ale také i ti, kteří již svůj životní běh dokonali a patří k církvi již zvitězilé. Společenství svatých míří až za hranice smrti a je výrazem spojení s celou církví oslavující Krista.

Církev v různých zemích má ještě i své významné dny, které bývají připomínány. U nás to je příchod a dílo věrozvěstů Cyrila a Metoděje (5. červenec), kteří se stali významnými nástroji rozšíření a upevnění křesťanství v naší zemi. Významnou zůstává připomínka díla a mučednické smrti Mistra Jana Husa na kostnické hranici (6. červenec). Den světové reformace (31. říjen) je připomenutím 95 tezí, které Martin Luther přibil na dveře kostela v německém Wittenbergu.

Církevní rok nebyl vytvořen, aby nás omezoval, ale aby nás vyvedl z naší zapomnětlivosti a časté jednostrannosti, a to svým důrazem na vyváženost biblického poselství pro církev a její službu. Pro křesťana je slavností každý den prožívaný s Kristem. Přesto náš pracovní rytmus potřebuje šest dní práce a den odpočinku. Podobně náš církevní rok potřebuje svátky i s jejich rituály a slavnostmi. V těchto svátcích se připomínají a aktualizují největší události dějin spásy. Ve slavení svátků přichází Boží požehnání k nám a svátky jsou příležitostí k předávání evangelia našim dětem, přátelům i společnosti, ve které žijeme.

V různých křesťanských tradicích jsou používány pro jednotlivé neděle vybrané biblické texty – perikopy, které mapují svátky i mezidobí mezi nimi. Takové perikopy najdeme v Bratrských heslech a také na nejrůznějších internetových stránkách.⁶

4) KŘESŤANSKÉ SHROMÁŽDĚNÍ

Teologie křesťanského shromáždění se dotýká středu liturgické praxe křesťanských církví a současného liturgického hledání. Pro protestantské církve je jednou z důležitých hodnot liturgická svoboda. Církve

⁵ Gn 3,19

⁶ Různé druhý perikop najdeme např. na stránkách evangelické liturgické obnovy COENA: <http://www.coena.cz/propria/>. Podle Bratrských hesel na: <http://hesla.dulos.cz/hes08per.htm>

bratrská se zrodila ve druhé polovině 19. století nejen jako církev protestantská – evangelická, ale byla od počátku v opozici k lidovým projevům církve. Odtud pramení jistý odpor k pevné liturgii, který vyústil v naprostou svobodu jednotlivých sborů pro liturgickou tvorbu. To je velkou výhodou, ale může se to stát i problémem, pokud se svoboda zvrhne ve svévoli. Ta hrozí, když budeme v církvi opomíjet biblický základ křesťanského shromáždění a také dva tisíce let zkušeností a zápasů křesťanské církve. V dnešní době se zřetelně ukazuje, že misijní ozvučnost mohou mít jak soudobá liturgická ztvárnění bohoslužby, tak také i klasické a tradiční formy. Duch, kam chce, věje, a nemůžeme ho připoutat jen k určitému modelu bohoslužby. Ukazuje se jako moudré a přínosné zabývat se bohoslužbou v ekumenickém kontextu a čerpat vše, co je v souladu s Písmem a osvědčeno v církevní tradici. Tato tradice přináší reflexi liturgie a inspiruje svými poznatky a zkušenostmi v dlouhodobé perspektivě služby církve.

Klasické stavební kameny bohoslužby užívané od starověku reformace nezrušila a ponechala je v platnosti. Bohoslužba začíná prosbou o Boží smilování (*Kyrie eleison – Pane, smiluj se*). Poté navazuje radostná a vděčná chvála (*Gloria – sláva*). Po zvěstování církve odpovídá vyznáním víry – *Krédo* (je možné vyjádřit Apoštolským vyznáním, Nicejsko-cařihradským vyznáním, nebo vhodnou vyznavačskou písní či modlitbou). V přípravě na sv. večeři Páně se církev přibližuje ke svatému Bohu a zpívá nebo recituje tzv. *Sanktus* – „Svatý, svatý, svatý je Hospodin zástupů, celá země je plná jeho slávy“ (Iz 6,3). Navazuje část nazývaná *Agnus Dei – Beránku Boží*, který snímáš hříchy světa, smiluj se nad námi! V ní se účastníci křesťanského shromáždění sklánějí a vítají toho, který ve svém svatém Duchu přichází, aby dával sama sebe. Tyto části obepínají bohoslužbu a jsou pomocí, abychom nepropadli svévoli a na něco zásadního nezapomněli.

Každý kazatel i starší sboru si klade otázku, zda naše bohoslužba církev sjednocuje či rozděluje. Co je v bohoslužbě konstantou a nesmí chybět, a co je proměnnou a může se měnit pod vlivem kultury, ve které žijeme? Pro některé je dnes bohoslužbou zvláště důraz na studium Božího slova a následné instrukce. Pro jiné je bohoslužba především uctíváním Boha a zkušeností setkání s jeho majestátem. Někteří rádi vyjadřují své emoce a lásku k Bohu viditelným způsobem, jiní preferují skrytější a rezervovanější formu. Naše bohoslužba má jistě zahrnout – *lex orandi, lex credendi* – zákon modlitby i zákon toho, čemu věříme. Křesťanské shromáždění je vírou v pohybu. Nejde nám jen o přednesení kázání, ale jde i o svědectví a formující zkušenost přítomnosti Boha v našem nitru. Bohoslužba oslavuje Krista, projevuje se v ní Boží aktivita a lidé odpovídají na Boží iniciativu svou vírou a otevřeným srdcem. Stálou otázkou, která nás provází, je, zda naše bohoslužba ovlivňuje náš všední život a každodenní následování Krista. Způsob našeho všedního života je „*liturgií po liturgii*“⁷ křesťanského shromáždění.

5) ZNAMENÍ, SYMBOL A RITUÁL

Každá bohoslužba, ať si to uvědomujeme či ne, je odkázána na určitá znamení, podobně jako komunikace celé lidské společnosti. Každé poznávání je spojeno s našimi smysly. Ani naše společné setkání s Bohem není myslitelné bez různých znamení a symbolů. Kristus jako vtělené Slovo se stal znamením Boží blízkosti. Podobně i jeho tělo – církev, je znamením spásy, které je v současném světě nabídnuto všem lidem. Je pravdou, jak to vyjádřili někteří křesťanští myslitelé, že člověk dnešního průmyslového věku ztratil něco ze schopnosti lépe chápat a prožívat liturgii.

Na druhou stranu, i současná společnost používá znamení, jako jsou např. vlajky, různé druhy oblečení, uniformy, k narozeninám dává květiny a dárky, za vítězství dává sportovcům medaile a poháry, konají se vojenské, hasičské a sportovní přehlídky a slaví se státní svátky.

K vyjádření víry ve společném shromáždění slouží rituál, opakující se způsob jednání, který je typický pro vyjádření něčeho společného. I v prvotní církvi apoštolské doby nacházíme znamení a rituály např. ve vkládání rukou, mazání olejem, podávání kalicha a lámání chleba. Problémem bývá, že zdůrazňování nedůležitých znamení může zastřít znamení podstatná. Proto je třeba bohoslužebné texty i rituály upravit tak, aby byly srozumitelné a vyjadřovaly to svaté, čeho jsou znameními. Mají být přiměřené chápavosti víry, mají na sobě nést odlesk vznešené prostoty, být stručné, průhledné a prostě zbytečných opakování.⁸ Podstatným znamením je v bohoslužbě především shromážděné společenství věřících, kteří liturgii slaví. Zde podle evangelia vystupuje do popředí zvěstování Božího slova a slavení svátostí.

⁷ ČERNÝ, P.: Teologie křesťanského shromáždění. *Theologia vitae*. Roč. 1, č. 2/2008, s. 131

⁸ Srov. RICHTER, K.: *Liturgie a život*. Vyšehrad, Praha 1996, s.46n

6) BOHOSLUŽBA CÍRKVE BRATRSKÉ

Jádrem sborového života v Církvi bratrské jsou bohoslužebná shromáždění. V nich se zvěstuje Boží slovo především kázáním a službou svátostmi. Na toto Boží oslovení církev odpovídá vzýváním a chválením Pána v modlitbách a písních. Shromáždění sboru jsou tedy místem společenství s Bohem a církví a příležitostí k pěstování sborového společenství (1J 1,3). Shromáždění jsou otevřena i pro nevěřící a hosté jsou v nich srdečně vítáni.

Kázání a svědectví mají být srozumitelná, zaměřená nejen ke vzdělání církve, ale i misijně. Ke společným modlitbám má být dána příležitost všem bratrům a sestrám v různých shromážděních. Kromě zpěvu celého shromáždění se zařazuje i služba zpěvem a hudbou, případně recitace vhodné poezie nebo dramatické zpracování biblických či ilustračních příběhů. Doporučuje se brát v úvahu hlavní svátky církevního roku. Podle povahy, obsahu a zaměření zvěsti jsou shromáždění nedělní, evangelizační, shromáždění mládeže, biblické a modlitební hodiny a shromáždění příležitostná, jako např. křestní, svatební, pohřební, instalační, ordinační a sborové dny.

Vedením shromáždění je pověřen kazatel nebo jiný k tomu obdarovaný člen staršovstva či sboru. Podle biblické zásady se má v církvi vše dít „*slušně a podle řádu*“⁹, a proto volná shromáždění bez vedení pověřenou osobou nekonáme.

Kazatelé nemají předepsán zvláštní bohoslužebný oděv. Přesto pro vedení nedělní bohoslužby je vhodné, aby sloužící byl slavnostně oblečen, a to zvláště, když je slavena sv. večeře Páně. Mnohé předáme slovy, ale překvapivě mnoho předáme také prostřednictvím svého vystupování. S tím souvisí také zevnějšek a upravenost toho, kdo veřejně vystupuje při bohoslužbách v církvi i na veřejnosti. Pro mimořádné bohoslužebné příležitosti mohou kazatelé použít běžný liturgický oděv (např. křestní či slavnostní talár) s ohledem na kulturu, církevní i ekumenické zvyklosti.¹⁰ Na veřejnosti, zvláště při pohřbech, svatbách a např. ve věznicích a zdravotnických zařízeních, může být rozpoznávacím znamením služebníka Božího slova a Kristových svátostí pastorský kolárek.¹¹

7) MÍSTO BOHOSLUŽBY

Shromáždění se konají v modlitebnách, v kostelech, v pronajatých prostorách, bytech a výjimečně, zejména při křtech ponořením, i ve volné přírodě; evangelizační shromáždění se mohou konat i na ulicích a veřejných prostranstvích.

Modlitebny a kostely jsou zařizovány účelně, bez nákladné a okázalé výzdoby. To ale neznamená, že zde nemá místo vkusné zpracování a umělecké prvky. V interiérech mohou být použity křesťanské symboly, biblické verše a vkusná výzdoba. Modlitebny nemají působit jako klubovny či kina a mají být, pokud možno, důstojným a příjemným bohoslužebným prostorem. Zejména je třeba dbát na čistotu a pořádek v sálech modliteben, ve vstupních i přilehlých prostorách. Naše modlitebny a kostely nejsou sakrálními prostory, v nichž by nebylo možno i hlavní sál víceúčelově využívat. Ve sborech, kde k tomu vznikají dobré příležitosti, stavíme architektonicky moderně pojaté modlitebny a kostely, které svým exteriérem i interiérem oslovují dnešního člověka.

K duchovnímu vzdělávání, k modlitbám a z misijních důvodů se konají i menší shromáždění v domácnostech členů nebo na jiných vhodných místech. Tato shromáždění ve skupinkách nemají kolidovat se shromážděními sboru a má je vést duchovně zkušený bratr či sestra.

8) JEDNOTLIVÉ ČÁSTI BOHOSLUŽBY

1) Introit – vstupní slovo

Jak společné shromáždění zahájit? Forma bude jistě přizpůsobena prostředí a velikosti sboru.

Bohoslužba je vhodné zahájit biblickým veršem. Však je to náš Pán, který k nám svým slovem mluví.

⁹ 1K 14,40

¹⁰ Talár může být vhodný také z estetických důvodů tam, kde se křtí v baptisteriu modlitebny a křtenci používají bílá křtící roucha.

¹¹ Kolárek – angl. „dog-collar“ je vlastně obojek pro psa, který vyjadřuje, že jeho nositel je veden. Nemůže si dělat to, co chce, ale je na obojku. Křesťanský služebník je veden svým Pánem. Kolárek dnes bývá také označením vězeňských a vojenských kaplanů ve službě. Kolárky běžně užívají katoličtí i evangeličtí duchovní tam, kde je to vhodné.

Pokud shromáždění ví, že se zahajuje Božím slovem, je možné čekat, že se na zahájení ztiší a Písmo svaté určí duchovní rozměr bohoslužby. Vstupní slovo může být také obsaženo ve zpívané písni. Vstupní verš je možné vybírat z žalmového pokladu i z dalších biblických knih. Vhodným úvodem bývá verš oslavný, který vede k adoraci nebo ujišťuje o Boží milosti a lásce. K Božímu slovu může shromáždění na počátku povstat.

2) Pozdrav – salutatio

Kromě biblického introitu je vhodné také pozdravit a přivítat účastníky bohoslužby. Pozornost pozdravu je zaměřena na konkrétní společenství. K přivítání může být připojeno slovo z apoštolských pozdravů v epištolách, které často vyjadřuje přání milosti a pokoje. Podle zvyklostí může na pozdrav toho, kdo vede bohoslužbu, shromáždění odpovědět.

3) Písmo svaté v bohoslužbě

Písmo svaté má v křesťanském shromáždění důležité a ústřední místo. Je to proto, že při bohoslužbách jsou biblické texty základem výkladů a zvěstování. Do tohoto zvěstování vstupuje vzkříšený Pán a oslovuje svým Duchem shromáždění, které čeká na jeho slovo. Ti, kteří zvěstují, ustupují do pozadí, aby se skrze ně mohl oslavit Kristus. Shromáždění odpovídá na evangelium v modlitbách a písních. Kázání evangelia, modlitby a písně jsou spolu se svátostmi to nejdůležitější, co se ve shromáždění děje. Apoštolé podtrhli právě tuto službu v církvi, když pověděli: „*My pak budeme i nadále věnovat všechn svůj čas modlitbě a kázání slova.*“¹²

Původně církvi sloužil Starý zákon jako Písmo, evangelijní příběhy se vyprávěly a epištoly připomínaly. Jak se církev časově vzdalovala apoštolské době, ukázala se potřeba evangelijní příběhy zaznamenat a zvěstovat je živým slovem. Reformace zdůraznila to, co obsahuje Ř 10,14: „A jak mohou uvěřit v toho, o kom neslyšeli? A jak mohou uslyšet, není-li tu nikdo, kdo by ho zvěstoval?“ Důraz na kázání – živé zvěstování evangelia – nepopírá, že i k pouhému čtení Písma se Kristus přiznává Duchem svatým a oslovuje shromáždění. Jako dobrá se ukazuje zásada číst z Písma více oddílů. Pokud zvěstujeme z Nového zákona, je vhodné číst také starozákonní text a obráceně. Čtení Písma je dobré si připravit a číst zvolna, zřetelně a s vhodnou intonací. Je dobré ve společenství sboru vyhledat a zapojit ty, kteří jsou schopni dobře a s porozuměním číst Písmo svaté na veřejnosti.

Písmo, které čteme a vykládáme při bohoslužbách, bylo církví kanonizováno jako základ jednoty Kristova lidu. V uznání autority Písma svatého a s uznáním jeho výjimečného ústředního postavení jsme zajedno se všemi křesťany nejrůznějších konfesí. Kdykoli ve shromáždění s modlitbou otvíráme Písmo, abychom z něho četli a zvěstovali, smíme čekat na Ducha svatého a Kristovu přítomnost. Nejstarší formou čerpání z Písma je čtení Bible na pokračování (*lectio continua*). Tímto způsobem se vyjadřovalo, že při křesťanských shromážděních mají postupně přijít ke slovu všechny části Písma svatého. Tento způsob volby postupných biblických lekcí používal J. Kalvín v Ženevě a H. Zwingli v Curychu. Dávali tak výraz svému pojetí *Sola scriptura* – pouhým Písmem. Výklad textů volených z jedné knihy umožňuje kazateli i sboru pronikat hlouběji do biblického textu a vidět zvěst v kontextu celků a jednotlivých biblických knih. Postupné probírání biblických textů nás také vede k celému Písmu a musíme se tak zabývat i texty, které nám nejsou hned blízké a srozumitelné.

Druhým způsobem výběru textů jsou zmíněné soustavy církevních perikop na jednotlivé neděle. Třetím způsobem je snaha kazatelů a dalších zvěstovatelů přinášet aktuální slovo a střídát biblické texty podle situace, v reakci na problematiku církve a okolní společnosti. Při dlouhodobém užívání tohoto způsobu se však může stát, že se zvěstování stane jednotvárným a bude odpovídat vkusu a duchovnímu zápasu konkrétního člověka. Církev je povinna zvěstovat celou vůli Boží (Sk 20,20) a nikoli jen určité části Písma.

Doporučujeme několik systémů církevních perikop, které jsou umístěny např. na webových stránkách Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy: <http://www.etf.cuni.cz/peri/index.cgi?l=c>

¹² Sk 6,4

4) Vyjádření lítosti nad hříchem a prosba o smilování (Kyrie eleison)

Jak nás učí pohled do dějin liturgie, před úvodní písní či úvodními písněmi chval (tradiční Gloria) má stát společné vyznání vin a prosba o Boží smilování a odpuštění (*Kyrie eleison*). Teprve s očistěným svědomím je člověk způsobilý oslavovat Boží dobrotu a majestát.

Samotné pokání je dílem Ducha svatého v lidském srdci. My ale můžeme při bohoslužbě vést k lítosti nad hříchem. K tomu může sloužit kající modlitba, ve které jsou zástupně vyznávány hříchy v životě lidí, církve i společnosti. Vyznání hříchů je možné vyjádřit také čteným textem z Bible či vyzpívat ve vhodně volené písni. Tam, kde se nevyjadřuje lítost nad hříchem, je nebezpečí povyšování lidského ega a tím růstu pýchy a arogance.

5) Písně chval (Gloria – sláva)

Je dobře, že se v posledních letech rozšířily písně chval. Zpívají se písně chval z Křesťanského kancionálu, ale také mnoho dalších soudobých chval z různých zpěvníků. Evangelium je tak úžasné, že chvála plně patří do křesťanského shromáždění. Ze svědectví Písma vyplývá, že Boží lid nebyl skoupý na vzdávání chvály Hospodinu. Ve starozákonní době znělo mnoho chval a čteme o tisících Levitů a chrámových zpěváků. Také v Novém zákoně máme úžasné příklady chval vyjádřených Marií, Zachariášem, Simeonem a dalšími.

Kolik dát prostoru chválám? Jistě není dobré omezovat, ale na druhou stranu je třeba pamatovat na prostor pro další části bohoslužby. Pokud dáváme příliš velký prostor chválám, účastníci shromáždění nemusejí již mít dost sil a pozornosti pro čtení a zvěstování Božího slova. Touhu po chválách je možné řešit zařazením večerů chval a dalších shromáždění, která jsou tímto směrem zaměřena.

Písně chval (*Gloria*), znějí po počátečním vyjádření lítosti nad hříchem. Díky tomu mohou zaznívat věrohodněji a ještě radostněji.

6) Modlitby

Modlitby jsou projevem očekávání na Kristovu přítomnost i odpovědí na jeho Slovo. Modlitby a chvály jsou stejně významné jako kázání. Zvěstování evangelia se nemůže dít jinak než ve spojení s jeho radostným vyznáváním v modlitbě. Chválením Boha a modlitbou se shromáždění křesťanů jednoznačně liší od pouhé společenské akce. Křesťanské shromáždění se stává takovou akcí tam, kde se vedle kázání ostatní složky bohoslužby podceňují. Zvěst evangelia nelze přijímat bez díky, chval a bez pokání.

V apoštolské církvi a v církvi prvních staletí se užívalo modlitebního bohatství Písma, zejména žalmů. Žalmy svým obsahem a vroucností jednotlivých tónů přesahují dobu svého vzniku. Vedle žalmů sloužily jako modlitby chval některé starozákonné i novozákonné texty – hymny. Modlitební život církve byl nepochybně bohatý a bral na sebe podobu nejrůznějších forem. I dnes je možné se biblickými texty společně modlit, ať je již vyslovuje jeden člověk a ostatní poslouchají či jsou recitovány celým sborem. Žalmy se také v minulosti zpívaly a zpívají se dodnes, a to jak ve starých, tak soudobých hudebních úpravách.

Církev bratrská má specifickou modlitební tradici s důrazem na modlitební chvíle, kdy je dán prostor komukoli z přítomných. Na začátku bohoslužeb se zpravidla modlí ten, kdo shromáždění vede. První modlitba otevírá rozhovor s Bohem a je na místě, aby byla také výrazem pokání (*Kyrie eleison* – Pane, smiluj se). Teprve po vyznání hříchů je člověk připraven začít svého Pána a Boha chválit a uctívat (*Gloria* – sláva). V počátcích Církve bratrské zde působili američtí misionáři. Po nějaké době zvládali český jazyk tak, že s pomocí druhých mohli zvěstovat to, co si předem připravili. V modlitbě ale bylo třeba reagovat aktuálně na zvěstované slovo. Z těchto důvodů se vyvinula tradice, kdy se po kázání modlí buď jmenovitě vyzvaní účastníci, nebo je otevřena příležitost k volným modlitbám z pléna. Modlitby při bohoslužbách mají být vyslovovány hlasitě a jasně, aby ostatní slyšeli a mohli se připojit svým „amen“. Zvláště při slavení sv. večeře Páně je příležitost se modlit v tichosti, v duchu. Vhodné bývají také modlitby v malých skupinách, které dají příležitost k zapojení většího počtu modlitebníků. Důležitá je také modlitba Páně, která zůstává velkým Kristovým darem církvi a také normou a inspirací našeho modlitebního života.

7) Přímluvné modlitby

Důležitou součástí křesťanských modliteb jsou přímluvy. Přímluvné modlitby ukazují na souvislost mezi zvěstováním a světem, ve kterém žijeme. Kristus vstoupil na nebesa a sedí na Boží pravici jako náš Přímluvce. Jeho dílo se stává reálnou skutečností tím, že se za nás přimlouvá, sesílá Ducha svatého a probouzí víru církve. Církev, jako „*královské kněžstvo*“ (1Pt 2,9) má podíl na Kristových modlitbách, v nichž za nás lká Duch svatý (Ř 8,26). Církev se má přimlouvat za všechny lidi, i za ty, kteří se modlit dosud neumějí nebo nechtějí. Přímo přikázány jsou přímluvné modlitby za ty, kteří mají v rukou moc (1Tm 2,1-4). Přímluvné modlitby jsou nám výzvou, abychom nebyli ve svých modlitebních projevech sobečtí, a mysleli na nemocné, utlačované, pronásledované, hladové a další trpící. Z přímluvných modliteb mohou vyrůst nejrůznější misijní akce. V některých bohoslužbách se může jevit jako vhodná modlitba tzv. *kolekta*. Jde o modlitbu, do které jsou posbírány prosby od jednotlivých účastníků. Přímluvné modlitby je vhodné zařadit zpravidla po kázání, nebo po slavení večere Páně. Přímluvné modlitby po zvěstování rozšiřují prostor, abychom nezůstali pouze u modliteb, které budou osobní rekapitulací či dotažením myšlenek kázání. Přimlouváme se také za církev, za její jednotu, za věrnost Kristově pravdě, za naplnění misijního poslání v evangelizaci i diakonii. Je možné připojit i konkrétní aktuální témata místního sboru, města, národa i země. Musíme dbát na to, abychom Pánu Bohu nevnucovali způsob, kterým má na modlitbu odpovědět. V přímluvných modlitbách se otvírá prostor k širšímu zapojení věřících. Přímluvné modlitby mají rozšiřovat modlitební horizont účastníků bohoslužby tak, aby v těchto modlitbách pokračovali i mimo společné shromáždění.

8) Zpěv církve

O zařazení zpěvu v chrámové starozákonní bohoslužbě není pochyb. Mnohé žalmy se zpívaly za doprovodu hudebních nástrojů. Pán Ježíš a učedníci zpívají na Olivové hoře (Mt 26,30). Korintští se shromažďují (1K 14,26) a někdo z nich přinese píseň. Později potřebují napomenutí, aby to byl zpěv, který by budoval. V listu Efezským (5,19) čteme o zpěvu žalmů, chvalo zpěvů a duchovních písní. I když přesně neznáme význam tohoto apoštolského výtčtu, je nepochybné, že církev zpívala písně staré (žalmy) i nové (patrně písně spontánní a průběžně se rodící).

Česká reformace v předstihu před reformací světovou, položila důraz na zpěv lidu při bohoslužbě a používání národního jazyka v písních. Sám Mistr Jan Hus také písně v českém jazyce zpracoval a do bohoslužby zaváděl. Jednota bratrská je známá svými kancionály, které byly přínosem pro bohoslužebná shromáždění a zároveň posilou věřících v době pronásledování a nuceného exilu. Reformátor Martin Luther napsal: „Hudba je čistým a úžasným darem Božím, který mne často probudil a přispěl k radosti z kázání. Hudba je Božím darem... kladu ji na nejvyšší místo hned po teologii a patří jí nejvyšší úcta.... Jen hudba, hned po slově Božím, si zaslouží, abychom ji vebili jako učitelku a vychovatelku citů lidské duše...“ Luther se odvážil i tvrzení, že Pán Bůh může „kázat evangelium dokonce i hudbou“.

Jan Kalvín byl k hudbě v jistém smyslu nedůvěřivý a vadil mu především latinsky zpívaný gregoriánský chorál a jeho malá srozumitelnost a příliš umělá forma. Společný zpěv lidu ale neodmítl a sám podpořil užívání přebásněných a zhudebněných žalmů. Zpěv těchto žalmů je ještě dnes v řadě reformovaných církví pevnou tradicí. Kalvín ve Štrasburku vydal kancionál se zhudebněnými biblickými texty a Krédem.

Společný zpěv žalmových modliteb, nejrůznějších chval, písní vyznání víry a lásky k Bohu, je důležitou součástí bohoslužby. Ve zpěvu se může spojit celé společenství účastníků k adoraci (uctívání) a vložit svá srdce do písní. Velmi důležité je, aby hudební doprovod písní byl přiměřený, aby byla zvolena vhodná rychlost zpěvu a vše aby přispívalo k zapojení přítomných do společného zpěvu. Příliš pomalý zpěv uspává a bere chuť k zapojení. Příliš rychlý zpěv není vhodný zvláště pro početnější shromáždění. Ke zpěvu shromáždění používáme Křesťanský kancionál, doplňkové zpěvníky, případně písně kopírované či promítané na viditelné místo. Pro celkové porozumění bohoslužbě pomáhá, když alespoň některé texty společných písní souvisejí s čtenými a vykládanými biblickými texty. Pokud společný zpěv vede hudební skupina, dbáme na to, aby hudební nástroje a elektrickou aparaturou zesílený zpěv nepřehlušil zpěv shromáždění. Být zvukařem ve sboru je důležitou duchovní službou. Zvukař má vliv na to, zda se hudební doprovod stává pouhým koncertem, nebo integrální součástí bohoslužby pro všechny generace.

Při bohoslužbách je možné zařadit zpěv pěveckého sboru, sólový zpěv, nebo píseň v podání hudebního tělesa či pěvecké skupiny. Včlenit je možné také kratší instrumentální skladbu, která může sloužit ke ztišení a meditaci. Tyto liturgické prvky ale nesmí nahradit společný zpěv křesťanského shromáždění.

9) Kázání – homilie

Ve shromážděních platí zásada, že kázání má být výkladem biblického textu a aplikovat Písmo svaté na náš život a dnešní zápasy. Kázání nemusí a často ani nemůže vykládat všechny biblické texty, které při bohoslužbě zazněly. To by mohlo být i na překážku hloubce a jasnosti. Jeden ze čtených biblických oddílů je zpravidla textem kázání. Je vhodné, aby čtené biblické texty, výklad, písně a modlitby byly obsahově propojeny. Kázání tradičně stojí v centru bohoslužby, ale není správné podceňovat ostatní části bohoslužby. Pamatujme, že celek křesťanského shromáždění má být krásnou mozaikou. Cílem není jen vyučovat Boží slovo – Boží vůli, ale také se radovat z Hospodina a prožívat s ním chvíle setkání. V bohoslužbě budujeme společenství s trojjediným Bohem i s lidmi. Neslouží jen Ti, kteří kážou evangelium, ale při bohoslužbě sloužíme jeden druhému a společně svému Pánu. Důležitým faktorem pro srozumitelnost kázání je jasná artikulace a dobré tempo řeči. Vyplatí se investovat do instalace dobrého zvukového zařízení, které pomůže, aby to, co je prosloveno, bylo ve větších prostorách dobře slyšitelné.

10) Vyznání víry

a) Apoštolské vyznání víry

Apoštolské vyznání víry neboli krédo – podle prvního slova latinské verze „věřím“ - vyrostlo v období rané církve z několika liturgických zdrojů, zvláště z tzv. římského vyznání doloženého ze 2. století po Kristu. Prvotním místem jeho použití byl křest. Církev v tomto vyznání popisuje „pravidlo víry“ (*regula fidei*), základní souřadnice, v nichž se pohybuje křesťanská víra a teologie. Apoštolské vyznání je krédem západních církví, tedy církví reformačních a římskokatolické.

**Věřím v Boha,
Otce všemohoucího,
Stvořitele nebe i země;**

**i v Ježíše Krista,
Syna jeho jediného, Pána našeho,
jenž se počal z Ducha svatého,
narodil se z Marie Panny,
trpěl pod Pontským Pilátem,
byl ukřižován, umřel a byl pohřben,
sestoupil do pekel,
třetího dne vstal z mrtvých,
vstoupil na nebesa,
sedí na pravici Boha Otce všemohoucího,
odkud přijde soudit živé i mrtvé;**

**věřím v Ducha svatého,
svatou církev obecnou, společenství svatých,
hříchů odpuštění,
těla z mrtvých vzkříšení a život věčný.
Amen.**

b) Nicejsko-cařihradské vyznání víry

Nicejsko-cařihradské (konstantinopolské) vyznání vyrůstá, podobně jako „vyznání apoštolské“, ze starších křesťanských formulí a je dílem dvou ekumenických koncilů (z let 325 a 381). Jeho cílem bylo stanovit jednotné „pravidlo víry“ (*regula fidei*) uvnitř církve a postavit se tak odstředivým odchýlným

naukám, zejména v otázkách učení o Trojici a osobě Kristově. Caříhradské vyznání je užíváno v liturgii katolických církví západních i východních (pravoslavní křesťané neříkají ve třetím článku o Duchu západní dodatek „...i ze Syna“), anglikánských i evangelických. Toto vyznání je silně ekumenické svým původem a barvitější tím, že neobsahuje jen strohé věroučné formule, ale také některé poetické obrazy (např. „světlo ze světla“).

**Věřím v jednoho Boha,
Otce všemohoucího,
Stvořitele nebe i země,
všeho viditelného i neviditelného.**

**Věřím v jednoho Pána Ježíše Krista,
jednorozeného Syna Božího,
který se zrodil z Otce přede všemi věky.
Bůh z Boha, Světlo ze Světla,
pravý Bůh z pravého Boha,
zrozený, ne stvořený,
jedné podstaty s Otcem,
skrze něho všechno je stvořeno.
On pro nás lidi a pro naši spásu sestoupil z nebe.
Skrze Ducha svatého přijal tělo z Marie Panny a stal se člověkem.
Byl za nás ukřižován za dnů Poncia Piláta.
Byl umučen a pohřben.
Třetího dne vstal z mrtvých podle Písma.
Vstoupil do nebe, sedí po pravici Otce
a znovu přijde ve slávě soudit živé i mrtvé
a jeho království bude bez konce.**

**Věřím v Ducha svatého,
Pána a Dárce života,
který z Otce i Syna vychází,
s Otcem i Synem je zároveň uctíván a oslavován
a mluvil ústy proroků.
Věřím v jednu svatou, všeobecnou, apoštolskou církev.
Vyznávám jeden křest na odpuštění hříchů.
Očekávám vzkříšení z mrtvých a život budoucího věku.
Amen.**

Křesťanský kancionál CB obsahuje některá zpívaná vyznání, která je možné při bohoslužbě použít jako Krédo.¹³

11) Kristem ustanovené svátosti

Citace z Bratrského vyznání XI/1: „O svátostech věříme, že jsou vnitřní, živelná, viditelná, slovem Božím posvěcená a vysvědčená znamení, jimiž se neviditelná milost a pravda věcí těch, jichž jména nesou, vyznamenává i posvátně dává. Kterých žádný z lidí neustanovil, aniž může, ale sám Pán a Bůh Kristus Ježíš, jemuž Otec vše v ruce dal (J 13,3 Mt 11,27 a Mt 28,18).“

Citace z Druhého helvétského vyznání XIX/1: „Ke kázání svého Slova připojil Bůh hned od počátku ve své církvi svátosti neboli svátostná znamení. Tak totiž jasně svědčí veškeré Písmo svaté. Svátosti pak jsou tajemné znaky či svaté obřady nebo posvátné úkony, ustanovené samým Bohem, záležející v jeho Slovu, ve znameních a ve věcech znamenáných, jimiž Bůh udržuje v paměti a vždy zase obnovuje v církvi svá nejvyšší dobrodiní, poskytnutá člověku, jimiž zpečetuje svá zaslíbení, a co nám sám podává vnitřně, to představuje vnějšně a jakoby očím k pozorování předkládá a tak posiluje a rozhojňuje naši víru působením Ducha svatého v našich srdcích; konečně nás jimi odděluje ode všech jiných lidí a náboženství, a sobě jedinému nás posvěcuje a zavazuje a naznačuje, co od nás žádá.“

¹³ Např. KK 254, 247. aj.

O svátostech bylo napsáno a diskutováno mnoho. Na jednu stranu je zde nebezpečí, že tato biblická znamení laboratorně analyzujeme, vysvětlujeme a vykládáme tak, že ztratí svůj smysl a zvěstný náboj. Na druhou stranu je třeba smysl znamení připomínat také slovy, abychom pod znameními každý nechápali něco jiného. Pán Ježíš ustanovil svátosti v kontextu života. Křty na znamení očištění od hříchu praktikovali již např. eseje. Křest na znamení pokání je v Novém zákoně spjat s postavou Jana Křtitele. Pán Ježíš ustanovuje trojiční křest na znamení příslušnosti k Nové smlouvě, kterou garantuje jeho spasitelné dílo. Svatá večeře Páně je ustanovena v souvislosti židovských Velikonoc s důrazem na potvrzení a obnovu Nové smlouvy.

12) Křest

Křest a Večeře Páně jsou svátostná ustanovení Pána Ježíše. Vnější podoba křtu vodou pochází ze židovství, kde se praktikoval křest proselytů, v němž pohané obrácení k víře v Hospodina společně se svou rodinou rituálně opouštěli starý život a stávali se novými lidmi, příslušníky Božího lidu. Nový zákon mluví o Janu Křtiteli, který vodou křtil židovské kajícíky na znamení návratu k Hospodinu, do obecnství lidu, který očekává příchod Mesiáše (Mt 3 par). Pán Ježíš křest vodou spojil se svým jménem a křížem a proměnil tak jeho obsah: Křest „ve jméno Otce, Syna a Ducha svatého“ (Mt 28,19) představuje víru v Kristovo evangelium (Mk 16,16); obrácení z hříchu k Bohu a očištěné svědomí (Sk 2,38; 1Pt 3,21); počátek života podle Kristových naučení (Mt 28,19-20); Boží smlouvu s námi, totiž naroubování na Krista v jeho smrti a vzkříšení (Ko 2,11-12, Ř 6,3nn) a tak zapojení do obecnství Kristova Těla a lidu Abrahamova; to vše mocí Ducha svatého (1K 12,13; Ga 3,26-29; Mt 3,11). Křest je Kristovým ustanovením a povoláním, které poslušně následujeme. Křest je také vyznáním trojjediného Boha a ve víře potvrzením přijetí jeho spásného díla. Je vnějším vyjádřením vnitřního díla Ducha svatého. Je darem a závazkem. Novozákonní řecké slovo „křtít“ (*baptizein*) znamená „ponořit“ nebo „omývat“; církev křest praktikovala ponořením, politím i pokropením.

Praktické pokyny: Při křtu ponořením sestoupí katechumen do vody za tím, kdo křtí. Položena je otázka vedoucí k vyznání Krista jako Pána a Spasitele. V řadě situací může mít své místo také zřeknutí se zla (d'ábla a jeho praktik), jak tomu bývalo v rané církvi. Po odpovědi křtící vloží ruku na hlavu křtěnce a vysloví trojiční křtící formuli. Křtěný může zkřížit své ruce na hrudi a křtící ho uchopí jednou rukou za ruku a druhou položí pod záda, a tak bezpečně ponoří křtěnce do vody a pomůže mu, aby se opět postavil. Je vhodné, aby někdo z pomocníků připravil osušky a pomohl křtěnému z baptisteria či z vody v přírodě. Je třeba zajistit také místa na převléknutí. Druhým, méně často praktikovaným způsobem je ponoření popředu. Křtěný poklekne a ponoří se čelem napřed. Po křtu je vhodné vložit pokřtěnému ruku na hlavu, žehnat a vzývat nad ním Ducha svatého.

Při křtu politím a pokropením postupujeme při osobním vyznání Krista a případném zřeknutí se starého života a moci zla, podobně. Při vyslovení trojiční křtící formule třikrát nalijeme vodu na hlavu křtěnce z nádoby nebo vodu nabranou do dlaně.

13) Členský slib

Kristova církev je jen jedna, v podmínkách našeho světa a v důsledku lidské roztříštěnosti však žije rozptýlena v denominacích a místních společenstvích, sborech a farnostech. Skrze víru a křest se člověk stává součástí obecné církve, děje se to ovšem vždycky v konkrétním společenství; tuto příslušnost k tělu Kristovu vyjadřujeme v Církvi bratrské členstvím. Členství je závazkem lásky vůči konkrétním bratřím a sestrám, povoláním ke službě ve sboru, osobním zapojením do místní tradice, zápasů i nadějí. Jelikož je členství v církvi vyjádřením sociálního aspektu křtu – „vekřtěním“ do těla Kristova, měl by členský slib následovat co nejdříve po křestním obřadu. Následuje-li slavnost večeře Páně, je vhodné, aby nový člen přijímal jako první.

14) Svatá večeře Páně – (eucharistie) a způsoby jejího slavení

Slovo eucharistie je starým označením tohoto hostie a znamená díkuvzdání. Jiným označením je lámání chleba. V izraelských domácnostech se chléb nekrájel, ale vždy lámal a společné jídlo začínalo tím, že otec rodiny vzdal díky Bohu a začal lámat chléb. Již toto lámání chleba vyjadřuje společenství u stolu a rodinnou vzájemnost. V některých společenstvích si proto účastníci podávají chléb jeden druhému.

K důrazům naší domácí české reformace patří přijímání podobojí (chléb a víno) tak, jak je běžné v našich sborech. Při slavení večeře Páně druh chleba (kvašený a nekvašený) nehraje roli.¹⁴ Stejně tak je možné používat červené i bílé víno a tam, kde přistupují mladiství či léčení alkoholici, můžeme použít šťávu – mošt. Dříve bylo naprosto běžné, že mezi komunikanty putoval kalich. Sdílení a pití z kalicha je symbolem jednoty. Dnes je třeba brát vážně i to, že někteří lidé mají oslabenou imunitu nebo zase jiní přicházejí s různými nemocemi. Z těchto důvodů může být nabídnuta alternativa malých individuálních kalíšků.

Ke sv. večeři Páně je vhodné se připravovat vyznáním vlastních hříchů v modlitbě,¹⁵ případně vyhledat jiného křesťana ke zpovědi – k vyznání hříchů.¹⁶ Příprava prostřednictvím vyznání hříchů vede k přijetí odpuštění a tím k radostnému slavení. Toto slavení se pak skutečně stává eucharistií – dobrořečením za nevýslovnou Boží milost v Ježíši Kristu.

V některých sborech se přijímá vsedě, někde to může být kolem stolu, jinde vestoje či vkleče. Pěknou variantou je také vytvoření kruhu přistupujících kolem bohoslužebného prostoru, nebo opuštění lavic a přijímání vpředu u stolu Páně. Předsedající – ten, kdo vysluhuje večeři Páně, vysloví slova ustanovení a dá instrukce ke slavení. Chléb a víno podávají účastníkům zpravidla členové staršovstva a diakoni sboru. Předsedající přijímá jako poslední, aby byla zvýrazněna role služebníka. Při podávání chleba a vína bývá vhodné adresovat přijímajícímu krátké slovo, např. „tělo Kristovo“, „krev Kristova“, nebo „tělo Kristovo za tebe vydané“, „krev Kristova prolitá za tvé hříchy“. Někdy kazatel a starší sboru mohou při této příležitosti adresovat přijímajícím i osobnější slova povzbuzení a požehnání. Tato mimořádná chvíle slavení bývá vhodná také pro žehnání dětem, které jsou v náručí svých rodičů, nebo se svými rodiči přicházejí.

Vhodné je např. použít slovo z 1K 10,16-17: „Není kalich požehnání, za nějž děkujeme, účastí na krvi Kristově? A není chléb, který lámeme, účastí na těle Kristově? Protože je jeden chléb, jsme my mnozí jedno tělo, neboť všichni máme podíl na jednom chlebu.“ Věřící obvykle na taková slova odpovídají svým Amen.

Při slavení, které ve větších sborech trvá určitou chvíli, je užitečné ponechat chvíli ticha k soustředění. Navázat může tichá hudba, která soustředění nebrání. Někdy je zvykem také číst při vysluhování biblické verše, ale dnes se zdá, že posluchači spíše potřebují ztišení. V poslední době se ve sborech více projevuje horizontální rozměr slavení. Po přípravě, kdy jdeme ke stolu Páně, nejsme již sami, ale jdeme se svými duchovními sourozenci. To je někdy zvýrazněno tzv. „pozdravem pokoje“. Vzájemně si u večeře Páně žehnáme a vnímáme koinonický (společenstevní) rozměr církve.

„Živly“ (chléb a víno) sv. večeře Páně v evangelických církvích nejsou považovány za předpodstatné, nicméně věříme v duchovní přítomnost Krista v přijímání a slavení. Slova ustanovení – „toto je tělo Páně“ a „toto je má krev“,¹⁷ vedou ke zřetelnému jedení a pití Krista v duchovním smyslu. To znamená, že po ukončení slavení zůstává na talíři (paténě) a v kalichu chléb a víno. Obecný konsensus, který potvrzují také dokumenty ekumenické konvergence z Limy (1980)¹⁸ je, že potraviny použité k večeři Páně jsou určeny k jídlu i po večeři Páně. Je možné je tedy roznést např. nemocným a těm, kteří nemohli při slavení být, nebo je použít k jídlu.

15) Smysl svatě večeře Páně

Společné přijímání chleba a vína je vedle křtu druhým svátostným odkazem Pána Ježíše církvi (Mt 26,26-29 par, 1K 11,23nn). Ježíš ho ustanovil v předvečer své smrti, když s učedníky slavil velikonoční hod beránka na památku vyjití Izraele z Egypta (Ex 12). Večeře Páně je tak slavnostní hostinou, jíž Boží lid děkuje Kristu za vysvobození z područí hříchu a smrti. Jde o vzpomínku (*anamnésis*) a zpřítomnění

¹⁴ V Palestině se užíval chléb nekvašený. Kvas byl symbolem hříchu (1K 5,6n - odstranění starého kvasu), ale také obrazem Božího království (Mt 13,33 - kvas, který prokvasí těsto). Náš běžný každodenní chléb, za který Bohu děkujeme, je kvašený.

¹⁵ 1J 1,9 „Jestliže vyznáváme své hříchy, on je tak věrný a spravedlivý, že nám hříchy odpouští...“

¹⁶ Srov. Mt 16,19; Mt 18,18; Jk 5,16 „Vyznávejte hříchy jeden druhému a modlete se jeden za druhého...“

¹⁷ Srov. Mt 26,26-28; Mk 14,22-24; L 22,19-20; 1K 11, 24-25

¹⁸ Komise pro víru a řád Světové rady církví. *Křest, Večeře Páně, Ordinance: Dokumenty ekumenické konvergence*. Studijní text č. 28, ECM, Praha 2007

Kristova díla, tj. o zvěstování Kristovy smrti a ve víře vděčné přijímání jeho zástupné oběti, jak nám ji přináší evangelium a sdílený chléb a víno. Ve večeři Páně nás Ježíš Kristus ujišťuje, že jeho tělo bylo vydáno za nás a že jeho krev byla prolita na odpuštění našich hříchů. To nám zvěstují slova ustanovení ve spojení s chlebem a vínem. Jsme tak spojeni s Kristem a spolu navzájem v jedno (Kristovo) tělo (1K 10,16-17). Večeře Páně je posilou církve na její pozemské cestě vstříc Kristovu návratu ve slávě.¹⁹ Písmo varuje před nehodným způsobem přijímání ze stolu Páně, tzn. před bezmyšlenkovitostí a oddělováním se od bratří a sester, zvláště chudých (1K 11,27nn). Správným postojem přijímajícího je víra, pokora a bratrství (1K 11,28.33). Písmo žádného pokřtěného věřícího od Večeře Páně nevyklučuje, Kristus naopak k účasti povzbuzuje: „Jezte... Pijte...“

Večeře Páně – eucharistie (dobrořečení) má od počátků církve svůj určitý postup, který je odvozen z výpovědi o ustanovení a z praxe zachycené v Novém zákoně. Není nutné se striktně držet předložených formulářů. Pamatujme ale, že opomíjení jednotlivých stavebních kamenů křesťanské bohoslužby může znamenat vážné narušení celé stavby. Při dlouhodobé absenci některých částí můžeme poškodit konkrétní společenství a komplikovat svým bratrům a sestrám cestu za Kristem. Bohoslužba se sv. večeří Páně začíná úvodními slovy o tom, kdo vlastně jsme a proč se k eucharistii shromažďujeme. Je připomenuto také to, že nejdeme ke stolu Páně sami, ale že jsme součástí Božího lidu. Důraz je položen na to, kdo je hostitelem a čím je stůl Páně. Ježíš Kristus – vzkříšený Pán je středem tohoto slavení.

Jestliže jsme na začátku bohoslužby připomněli prosbu za Boží smilování (Kyrie eleison), pak přichází chvíle, abychom oslavovali svého Pána. Vhodná je oslava z Izaiášovy chrámové vize: *Svatý, svatý, svatý je Hospodin zástupů, celá země je plná jeho slávy.*²⁰ V hebrejštině se zvýrazňovalo opakováním. Některé důležité věci jsou v Písmu opakovány dvakrát. Zde jsme svědky dokonce opakování trojího, které se týká pouze Božího majestátu. Oslavu, eucharistii (dobrořečení) můžeme vyjádřit i jinými vhodnými verši z Písma.

Při slavení sv. VP dbáme na přečtení a zřetelné vyslovení slov ustanovení tohoto hodu, tak jak jsou zachycena v Mt 26,26-29; Mk 14,22-25; L 22,14-20; J 6,47-51.53-58; 1K 11,23-29). Z těchto slov je zvěstováno, že toto znamení ustanovil sám Kristus a co tímto hodem má být vyjádřeno. Slova ustanovení vedou k těžišti naší spásy v Kristově kříži. Ne každé kázání se týká samotného jádra evangelia, proto biblické připomenutí smyslu svaté večeře Páně je důležité. Ve slovech ustanovení se objevuje důraz na Kristovo dílo spásy v minulosti, na přítomnostní rovinu stolování se vzkříšeným Ježíšem a je v nich obsažen také i aspekt budoucnostní, který odkazuje k eschatologickému horizontu slavného Božího království.

Na sv. večeři Páně se mají účastníci připravovat již předem svými modlitbami, pokáním a chválou. Přesto ještě před slavením bývá vhodné upozornit na důraz apoštola Pavla:

*Kdo by tedy jedl tento chléb a pil kalich Páně nehodně, proviní se proti tělu a krvi Páně. Nechť každý sám sebe zkoumá, než tento chléb jí a z tohoto kalicha pije. Kdo jí a pije a nerozpoznává, že jde o tělo Páně, jí a pije sám sobě odsouzení.*²¹

Apoštol Pavel zde nevyzývá vedení sborového společenství, aby samo vyhledávalo hřích a kánilo ty, kteří zůstávají ve svém hříchu. Apoštol se dotýká našeho svědomí a vyzývá k vyhledávání kvasu hříchu a k otevření svého nitra pro zkoumání Duchem Božím dříve, než budeme jíst a pít. Je možné také znevážit tělo a krev Páně, pokud vědomě setrváváme ve zjeveném hříchu. Pro toto zkoumání ještě těsně před slavením pomáhají pomocné otázky. Jimi dáváme příležitost těm, kteří se připravovali i těm, kteří to nečinili, aby prozkoumali své svědomí, svůj hřích vyznali a také vyjádřili svou víru a své spolehnutí se na Boží milost. V této bohoslužebné agendě uvádíme několik formulářů, které obsahují různé pomocné otázky, na které může shromáždění společně odpovídat a vyznávat.

Po odpovědích a vyznáních víry je úkolem toho, kdo předsedá slavnosti svaté večeře, aby ujistil vyznávající o Božím odpuštění. Je na místě, aby zaznělo ujištění o odpuštění hříchů (absoluce) na základě Kristova slova.²²

¹⁹ 1K 11,26; L 22,16.18

²⁰ Iz 6,3

²¹ 1K 11,27-29

²² Mt 16,19; 18,18

Večeře Páně je slavností celého společenství sboru, a proto je třeba k ní řádně pozvat. Večeře Páně může být se souhlasem staršovstva slavena i v domácnostech, kde jsou ti, kteří pro nemoc či křehkost stáří nemohou přijít do společného shromáždění. Večeře Páně může být také vysluhována na přání nemocných ve zdravotnických a sociálních zařízeních. Pořad takového slavení zachovává podobu bohoslužebného shromáždění s ohledem na stav nemocného a vnější okolnosti. Nikdy by neměla chybět modlitba, vyslovení slov ustanovení, vysluhování s přijímáním a požehnání.

Večeře Páně může být spojena také se službou vojenských a vězeňských kaplanů. V tomto prostředí je dobré slavení sv. večeře Páně dobře připravit, aby probíhalo důstojným způsobem.

16) Oznámení

Sborová oznámení při bohoslužbách nejsou ničím nadbytečným. Nejsou pouhým hromaděním informací, ale mají ukazovat ke Kristovu dílu ve sboru, v církvi, v ekumeně i ve společnosti. Každé žijící společenství musí mít určité formy komunikace, aby bylo možné předávat záležitosti organizační, programové i duchovní. Oznámení mohou obsahovat pozvání k jednotlivým aktivitám sboru, informace o dění ve sborové rodině (např. svatby, narození dětí, pohřby, křty a přijetí do církve apod.) Oznámení mohou také předávat podněty o vizi a směřování církve. Někdy při nich může zaznít osobní zkušenost a jindy jsou přečteny aktuální zprávy z církve či ekumeny. Zaznít mohou také přání těm, kteří dovršují svá životní jubilea. Nemají být oslavováni lidé, ale ze všeho má vynikat vděčnost tomu, kdo vede, posiluje a zachovává. Oznámení by nemělo být nadměrně dlouhé a rozvláčné. Pokud je oznámení více, je na místě kopírovat tištěnou podobu a oznámení rozdávat účastníkům. Oznámení je také vhodné zveřejňovat na sborových webových stránkách a nástěnkách.

Není snadné zvolit vhodné místo pro oznámení v průběhu bohoslužeb. Patrně není jednoznačné a plně vyhovující řešení. Některé sbory mají oznámení po zahájení bohoslužeb, aby na konci nebylo překryto doznívání zvěstovaného slova. Jiné sbory tyto zprávy zařazují až ke konci. Důležité je, aby je, pokud možno, mohli slyšet všichni účastníci bohoslužeb.

Oznámení může vyřídít ten, kdo předsedá shromáždění, ale může to být také např. někdo ze starších a pracovníků sboru, kdo je dobře informován o životě a službě daného místního společenství.

V oznámení mohou být vyřízeny krátké pozdravy hostů a mohou zaznít i krátká svědectví.

17) Osobní svědectví

Jeden ze zakladatelů Církve bratrské, kazatel Alois Adlof, ve své knížce *Návod ke křesťanské práci* podtrhuje důležitost osobních svědectví ve veřejné bohoslužbě.²³ Doporučuje stručnost a jadrnost svědectví, která mohou obsahovat třeba jen jednoduché osobní vyznání. Adlof oceňuje sílu svědectví, která nás stojí pot, úzkost, sebezapření a vedou k hlubším modlitbám.

Svědectví v bohoslužbě nemá být výkladem biblického textu, ale spíše komunikováním vnitřní duchovní zkušenosti při uplatnění Božího slova v praktickém životě. Osobní svědectví nemá být dlouhé a rozvláčné. Důležitá je jeho srozumitelnost. Svědectví může být při bohoslužbě vydáno spontánně, na základě výzvy, ale určitá příprava modlitební i vytvoření osnovy toho, co chceme sdělit, nese svůj užitek.

Svědectví je vhodné zařadit např. po úvodní modlitbě při bloku chval. Můžeme ho zařadit také v návaznosti na kázání. Hlavní myšlenky Božího slova by svědectví mělo podtrhnout, a nikoli rozmazat a překrýt. Osobní svědectví bývají projevem živosti církve a aktuálnosti Božího slova v dnešní době.

18) Finanční sbírka

Není pochyb o tom, že finanční sbírka patří ke společnému shromáždění křesťanů a je jeho důležitou součástí. Karel Barth napsal: „O mnoha věcech křesťanské bohoslužby mohou být v křesťanstvu na základě křesťanské svobody různá mínění; ale o tom, že k bohoslužbě církve patří sbírka a napomenutí ke sbírce, nemohou právem existovat dva různé úsudky, pokud platí, že Písmo je pro církve určující.“²⁴

²³ ADLOF, A.: *Návod ke křesťanské práci*. KSM, Praha 1920

²⁴ BARTH, K.: *Kirchliche Dogmatik IV./3/2,1022* (citováno podle překladu In: FILIPI, P.: *Pozvání k oslavě: Evangelická liturgika*. Kalich, Praha 2011, s. 81)

V Písmu nacházíme svědectví o sbírce jednotlivých místních církví – sborů ve prospěch jiné církve. Není pochyb o tom, že ze sbírek byli podporováni apoštolé a další služebníci církve. Církev měla od svého počátku rozvinutou diakonii a pomáhala sociálně strádajícím (chudým, seniorům, vdovám a opuštěným). Princip je jasný a každý sbor koná své sbírky. Starou tradicí bylo, že lidé odevzdávali své příspěvky jako odpověď víry na zvěstování evangelia a na oznámení naléhavých potřeb.

Sbírka není jen přívěskem bohoslužby, ale je její součástí. Tak to v církvi obvykle bývalo. Dnes některé sbory sbírku při průběhu bohoslužby konají. Jiné sbory mají označená sběrná místa – pokladničky, kam návštěvníci shromáždění své příspěvky odevzdávají při vycházení z modlitebny. V posledních letech lidé u sebe nenesí finanční hotovost a příspěvky na práci svého sboru a na nejrůznější účelové sbírky odevzdávají bezhotovostně bankovním převodem či přes bankovní terminál. Je to jistě méně osobní, ale na druhé straně to vede k pravidelnosti.

Každý sbor musí formu sbírek řešit podle situace a daných podmínek. Finanční sbírka patří ke křesťanskému shromáždění a dávat bychom neměli jen na provoz svého sboru, ale dary by měly být směřovány také směrem ven na vnější misii, na sociální projekty, na pomoc při humanitárních katastrofách apod. Vzorem nám může být pomoc církve z Antiochie ve prospěch judských sborů ohrožených hladem (Sk 11,27-30) a sbírka na službu jeruzalémského sboru při mimořádné diakonické zátěži (1K 16,1-3; 2K 8).

19) Poslání – slovo na cestu

Při bohoslužbě jsme naslouchali Božímu slovu. Na toto Slovo odpovídáme v modlitbě, v písni a ve svědectví. Slovo poslání nám pomáhá převést a aplikovat to, co jsme přijali, do dalších dnů.

Shromážděná místní církvev je nejen propouštěna, ale je vysílána k pokračování liturgie a ke konání své misie ve světě (latinsky *mitto* znamená „posílám“ a je z něj odvozeno slovo misie). Poslání vyjadřuje, že církev nechce být izolována od světa, ale že se ze svého shromáždění vrací ke svým úkolům ve společnosti a tam chce žít svou vírou, láskou i nadějí.

Poslání – slovo na cestu je slovem motivačním, které shromážděné církvi připomíná její misijní poslání. Vhodné je takové slovo zařadit po kázání, nebo po sv. večeři Páně na závěr přímluvných modliteb. Je vhodné použít biblické citáty z epištol nebo z proroků, které často obsahují určitou výzvu či povzbuzení. Takové oddíly vysílají do světa a povzbuzují k misijnímu úkolu. Je to další příležitost k zařazení aktuálního citátu z Písma svatého do liturgie.²⁵

20) Požehnání

Požehnání není záležitostí našeho vkusu. Život starozákonního Izraele byl zahrnut *berachou* – žehnáním. Ten, kdo žehná, nezlořečí, a zachovává vděčnost Hospodinu. Izraelita žehnal Hospodinu ráno, když se probudil, žehnal ženě a dětem, když odcházel do práce. Měl žehnat těm, se kterými se setkal a opět žehnat po příchodu z práce domů. Na tomto základě si uvědomíme, proč Pán Ježíš řekl (L 6,28): „Žehnejte těm, kteří vás proklínají, modlete se za ty, kteří vám ubližují.“ Celý život věřícího má být naplněn žehnáním. Žehnání je postojem srdce, ke kterému nás vybízí Ko 3,17: „Všechno, cokoli mluvíte nebo děláte, čiňte ve jménu Pána Ježíše a skrze něho děkujte Bohu Otci.“

Významně povzbuzuje víru vhodně vybrané a ve víře jasně vyslovené požehnání. Můžeme použít biblická požehnání, z nichž nejnámějším je Áronské požehnání (Nu 6,24-26). Požehnáním končí také většina epištol. Použít můžeme slova trojičního žehnání z pokladu církevní tradice (např. „Požehnej vás všemohoucí Bůh, Otec i Syn i Duch svatý“). Obezřetně je možné formulovat požehnání svými slovy tak, aby bylo v dané situaci aktuální a vhodné.

Požehnání se v určitých aspektech liší od modlitby.²⁶ Někteří reformátoři a také dnešní teologové se přiklání k pojetí, že požehnání se nejen vyprošuje, ale zároveň uděluje. Samozřejmě je zde třeba velká opatrnost, jak na to někteří upozorňují. Ve skutečnosti ale Pán svěřil svým učedníkům úkol vyhlášovat *absoluci* – odpuštění hříchů ve jménu Pána Ježíše Krista. Nejde tedy jen o prosbu, ale jde o vyhlášení odpuštění kajícím hříšníkům. V požehnání nejde jen o přání dobra, ale darování dobra.

²⁵ Viz příklady biblických citátů uvedené na konci této Bohoslužebné agendy.

²⁶ Pavel Filipi ve své evangelické liturgice „Pozvání k oslavě“ rozvádí diskusi o tom, zda se požehnání uděluje, nebo vyprošuje. Kalich, Praha 2011, s. 238-242

Luther říká, že požehnání „není jen prázdný zvuk slov nebo jakési slovní vyprošování, jímž někdo sděluje a vyprošuje dobro“.²⁷ V Písmu svatém jsou požehnání reálná, a nejen vyžadovaná. Sama sebou poskytují a přinášejí právě to, co bylo slovy vysloveno. Samozřejmě záleží na tom, jak je požehnání chápáno a ve víře přijímáno. Požehnání vyslovuje zpravidla ten, kdo předsedá bohoslužbě. Požehnání není vázáno na službu ordinovaného kazatele, ale může ho vyslovit ten, kdo je pověřen vedením shromáždění. Žehnací verš můžeme uvést slovy: „Přijměte požehnání“.

V liturgii domácí pobožnosti může manžel požehnat manželce i dětem. Zpravidla otec nebo starší věkem žehná mladším.

9) JE K NĚČEMU DOBRÉ STÁT SE ČLEMEM CÍRKVE?

Ve 3. století Cyprián pověděl, že "Nemůže mít Boha za Otce ten, kdo nemá církev za matku". Spasení nezprostředkuje církev, ale z milosti daruje pouze sám Bůh. Spása závisí na osobním vztahu k Bohu, a ne na něčem jiném. Je tím tedy člověk zachráněn, když je členem nějaké církve a pravidelně navštěvuje nějaký sbor? Ne, jistě ne! To musí být jasné a srozumitelné. Jsme zachráněni pouze z Boží milosti. Spasení je nám darováno jako nezasloužený dar. „Spasení není z vás, je to Boží dar, není z vašich skutků...“ Ef 2,9. Je ale Boží vůlí, abychom se živě zapojili do života nějaké konkrétní církve či sboru? Ano! Ano proto, že nás k tomu vede Bůh prostřednictvím Bible. „Mějme zájem jeden o druhého a povzbuzujme se k lásce a k dobrým skutkům. Nezanedbávejte společná shromáždění, jak to někteří mají ve zvyku, ale napomínejte se tím více, čím více vidíte, že se blíží den Kristův“ (Žd 10.24-25). Abychom splnili Boží vůli, je třeba si najít nějaké společenství věřících lidí, které vede ke znovuzrození, kde bych mohl sloužit ostatním těmi dary, které jsem od Pána přijal a kde by ostatní mohli sloužit mně tím, co naopak já nemám. To je model novozákonní církve. Ona není dokonalá, není bez poskvrny a vrásky, neboť ji tvoří hříšníci. Ovšem Ježíš ji posvěcuje a vede k dokonalosti.

Někdy si myslíme, že ty druhé k naší víře nepotřebujeme. Opak je pravdou. Pán Bůh často jedná tak, že své Slovo a svoji vůli neukáže všem svým dětem najednou, ale pouze jednomu bratrovi či sestře, kteří to pak ostatním mají vyřídit. Osamocený křesťan se tedy sám připravuje o živé Boží Slovo. Vzpomeňme na dopisy sedmi sborům v knize Zjevení...

I v době apoštolů byl kladen důraz na sounáležitost s církví. Lidé se vědomě rozhodovali, připojovali se k církvi a dávali se pokřtít. Podobně tomu rozuměl i apoštol Pavel, když za sebou nenechával opuštěné jednotlivce, ale zakládal celé sbory, do kterých nově obrácené přiváděl. V 1K 12 Pavel rozvádí myšlenku o církvi jako o těle, kde přece oko nemůže povědět ruce, že ji nepotřebuje a ani hlava to nemůže říct o nohách. Jednotlivé lidské orgány se doplňují a jsou na sobě bytostně závislé. Podobně to je i v církvi.

10) POŘAD POHŘEBNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ

Pohřební shromáždění má být soustředěno na zvěstování evangelia. Pozornost účastníků se nemá narušovat zbytečnou okázalostí. Při pohřebním shromáždění je třeba přinést jasnou zvěst evangelia a potěšení pozůstalým bez nevhodného působení na city.

Členové sboru mají svou účastí umožnit společný zpěv křesťanských písní, případně službu pěveckého kroužku či jiného hudebního tělesa. Je vhodným doplněním, když se ke slovu kazatele připojí modlitbou ještě někdo z přítomných. Vhodné je také připomenutí svědectví života zesnulého, které může vyřídit někdo ze starších sboru nebo někdo ze širší rodiny.

Délka pohřební pobožnosti záleží na časových možnostech daných místem pohřbu. Její průběh však v žádném případě nemá být rozvláčný a mnohomluvný. Pohřební shromáždění má končit modlitbou s předáním zesnulého Bohu (tzv. pochováním), požehnáním a poděkováním kazatele za účast při pohřbu. Církev bratrská se snaží působit k tomu, aby úmrtní oznámení, příprava pohřbu i celý jeho průběh byly střízlivé a aby vynikla především zvěst o Pánu života i smrti a požehnání víry v něho.

Pohřební shromáždění se může konat v modlitebně sboru, v obřadní síni, krematoriu či na hřbitově pod širým nebem.

Křesťanský kancionál obsahuje sekci písní, které se hodí k pohřebnímu rozloučení. Vhodné jsou také písně o Kristově vzkříšení a novém životě v Bohu.

²⁷ Tamtéž, s. 239

Z biblických textů pro pohřební kázání je možné doporučit např.: Jb 1,21; Jb 19,25 a 27; Ž 23; Ž 27,13; Ž 42,2-12; Ž 46,2-12; Ž 71,1-9; Ž 102,12-13; Pš 31,10; Iz 43,1; Pl 3,21-22; J 3,16-17; J 11,17-25; Ř 5,1-5; Ř 8,38n; 1K 15,14-16; Fp 4,19-20; 1Tm 4,8-10.

OBSAH BOHOSLUŽEBNÉ AGENDY

Bohoslužebný řád

- 1) BOHOSLUŽEBNÁ AGENDA A LITURGIE? 1**
- 2) BOHOSLUŽBA V PÍSMU SVATÉM 2**
- 3) CÍRKEVNÍ ROK 3**
- 4) KŘEŠŤANSKÉ SHROMÁŽDĚNÍ 4**
- 5) ZNAMENÍ, SYMBOL A RITUÁL 5**
- 6) BOHOSLUŽBA CÍRKVE BRATRSKÉ 6**
- 7) MÍSTO BOHOSLUŽBY 6**
- 8) JEDNOTLIVÉ ČÁSTI BOHOSLUŽBY 6**
 - 1) Introit – vstupní slovo 6*
 - 2) Pozdrav – salutatio 7*
 - 3) Písmo svaté v bohoslužbě 7*
- 4) Vyjádření lítosti nad hříchem a prosba o smilování (Kyrie eleison) 7**
 - 5) Písně chval (Gloria – sláva) 8*
 - 6) Modlitby 8*
 - 7) Přímluvné modlitby 8*
 - 8) Zpěv církve 9*
 - 9) Kázání – homilie 9*
 - 10) Vyznání víry 10*
 - 11) Kristem ustanovené svátosti 11*
 - 12) Křest 12*
 - 13) Členský slib a jeho vztah ke křtu 12*
- 14) Svatá večeře Páně (eucharistie) a způsoby slavení 12**
 - 15) Smysl svaté večeře Páně 13*
 - 16) Oznámení 15*
 - 17) Osobní svědectví 15*
 - 18) Finanční sbírka 15*
 - 19) Poslání – slovo na cestu 16*
 - 20) Požehnání 16*
- 9) JE K NĚČEMU DOBRÉ STÁT SE ČLEMEM CÍRKVE? 17**
- 10) POŘAD POHŘEBNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ 17**